

รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

A teaching Model to Develop Life Skill for Secondary School

Students in Extended Schools

ศักดิ์นคร สีหอแก้ว^{1*}, ปณณวิชัย ไบกุลลาบ², เอี่ยมพร หลินเจริญ³
Saknakorn Sihokaeo^{1*}, Punawit Baikularb², Aumporn Lincharoen³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้จุดมุ่งหมายของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2) เพื่อสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 4) เพื่อประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่กำลังศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาปีการศึกษา 2556 รวม 385 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดจันทร์ตะวันออก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 จำนวน 30 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และสถิติทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการปฏิบัติเกี่ยวกับทักษะชีวิตอยู่ในระดับน้อย นักเรียนมีความต้องการที่จะพัฒนาทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตมีลักษณะเป็นแบบแผนจำลองที่เป็นเอกสารประกอบด้วยคำชี้แจง หลักการแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างเนื้อหามาตรฐาน/ตัวชี้วัด หน่วยการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนการวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องเชิงเนื้อหาและมีรูปแบบการสอนด้านความเหมาะสมอยู่ใน

^{1*} นักศึกษาด้านวิชาการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม e-mail: tay1224@gmail.com

² อาจารย์ ดร. ประจำคณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

ระดับมาก 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีผลการประเมินจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกิจกรรมอยู่ในระดับดีมาก และ 4) ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่านักเรียนมีทักษะชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียนหลังการทดลองกับระยะติดตามผลไม่แตกต่าง

คำสำคัญ: รูปแบบการสอน, ทักษะชีวิต, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

This research aimed 1) to study the basic life skills of the students in extended schools, 2) to construct and find the quality of teaching model, 3) to test the teaching model, 4) to evaluate the teaching model. The population of the study was 385 ninth grade students in the academic year of 2013. The samples were 30 ninthgrade students of WatChantawan-ok School under the Office of Primary Education Area 1 by purposive sampling. The data were analyzed by using mean, standard deviation, percentage, and t-test. The findings were as follows:

1. From the study of the basic life skills of the students in extended school, it was found that Students' basic skills were at a low level; students needed the life skill development at a high level.

2. From the constructing and finding the quality of teaching model, it was found that the life skill teaching model had the characteristics of simulative model with teaching element at a high level and the appropriateness was at a highest level.

3. From the test of the teaching model, it was found that all the activities in the instructional activities overall were in highest levels.

4. From the evaluation of the teaching model, it was found that the students' basic life skills prior to the test was at a moderate level and after testing the teaching model as well as the follow-up were at high levels. The comparison between the prior to and the post-test were statistically different at .05 and the follow-up was not different.

Keyword: Teachingmodel, Life Skills, School education expansion.

บทนำ

สภาพสังคมไทยในยุคของความล้ำสมัยทางเทคโนโลยีการสื่อสารความหลากหลายทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม กลุ่มคนหรือบุคคลในสังคมจะต้องมีวิถีชีวิตยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจะทำให้เด็กและเยาวชนในวัยเรียนได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย หากเยาวชนไม่สามารถปรับการดำเนินชีวิตของตนเองให้อยู่ในสังคมอย่างเหมาะสมได้จะเกิดปัญหาในสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ซึ่งได้แก่ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านการปรับตัว ปัญหาจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยเฉพาะนักเรียนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ส่วนมากมีการดำเนินชีวิตอย่างยากลำบากทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม นักเรียนส่วนมากแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมขาดทักษะการดำเนินชีวิตที่ดี Mulligan (2004: 2-4) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหาพฤติกรรมส่วนตัว ครอบครัว และสังคมหรือสิ่งแวดล้อมเมื่อนักเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้วอาจเป็นคนไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตมีปัญหาทางด้านอารมณ์และจิตใจยังมีความขัดแย้งในชีวิตได้ง่าย นูหมล สาดบางเคียน (2556: 259) ทำให้เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิตต่ำลงขาดภูมิคุ้มกันทักษะชีวิต กรมสุขภาพจิต (2552) ได้ทำการวิจัยทักษะชีวิตด้านความฉลาดทางอารมณ์พบว่าเด็กนักเรียนไทยอายุ 6-11 ปี มีคะแนนอีคิว (E.Q.) เฉลี่ยระดับประเทศอยู่ที่ระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ คือมีค่าคะแนนอยู่ที่ 45.12 จากค่าคะแนนปกติ 50-100 ซึ่งมีจุดอ่อนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ดี เก่ง สุขและยังพบว่า การปรับตัวต่อปัญหามีค่า 46.65 การควบคุมอารมณ์ 46.50 การยอมรับถูกผิด 45.65 ความพึงพอใจในตนเอง 45.65 ความเข้าใจในอารมณ์ของผู้อื่น 45.42 และที่เป็นจุดอ่อนมากที่สุด ได้แก่ ความมุ่งมั่นพยายามซึ่งมีค่าคะแนนอยู่ที่ 42.98 รองลงมา ได้แก่ ความกล้าแสดงออก 43.48 ดังนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนให้กับผู้เรียนพร้อมตั้งรับต่อการก้าวรุกรองสังคมที่ไม่พึงประสงค์อย่างรู้เท่าทัน โดยเน้นให้นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ความรู้สึกนึกคิด ทักษะชีวิตในการทำงาน ให้รู้จักสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลจัดการปัญหาและความขัดแย้งอย่างเหมาะสมต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระเชื่อมโยงกับกิจกรรมให้บูรณาการสอดแทรกกิจกรรมทักษะชีวิตในกระบวนการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่อิงมาตรฐานและตัวชี้วัดตามหลักสูตร ธานีป พรกุล (2551: 55-70) กล่าวว่าครูผู้สอนต้องกำหนดหน่วยการสอนให้บูรณาการ (Integrated Unit Teaching) สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2554: 14) ได้กำหนดแนว

ทางการพัฒนาทักษะชีวิต 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามแนวทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยพิจารณาเนื้อหา กิจกรรม และการวัดผลประเมินผลให้เชื่อมโยงกัน

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องใช้รูปแบบการสอนที่มีคุณภาพและความเหมาะสมประกอบด้วย คำชี้แจง หลักการแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างเนื้อหามาตรฐาน ตัวชี้วัด มีการเรียนรู้ มีการปฏิบัติกิจกรรม การเรียนและการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
2. เพื่อสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
4. เพื่อประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ปีการศึกษา 2556 อำเภอเมืองพิษณุโลกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 รวม 798 คน

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 จำนวน 385 คน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จิตราภา กุลมณฑลบุตร (2550: 114) ใช้อำเภอเป็นกลุ่มสุ่ม

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.2 โรงเรียนวัดจันทร์ตะวันออกภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากผลการวัดทักษะชีวิตโดยรวมยังอยู่ในระดับน้อยและผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มีผลโดยรวมอยู่ในระดับพอใช้

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย

1. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาสาระระดับชั้นมัธยมศึกษา รหัสวิชา (ง 31206) กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี รายวิชางานช่างเพื่ออาชีพ ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 5 หน่วยการเรียนรู้ได้แก่ หน่วยที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานช่างเพื่ออาชีพ หน่วยที่ 2 กระบวนการทำงานช่างเพื่ออาชีพ หน่วยที่ 3 งานช่างสร้างงานสร้างอาชีพ หน่วยที่ 4 การประกอบอาชีพด้านงานช่าง และหน่วยที่ 5 โครงงานช่างเพื่ออาชีพ

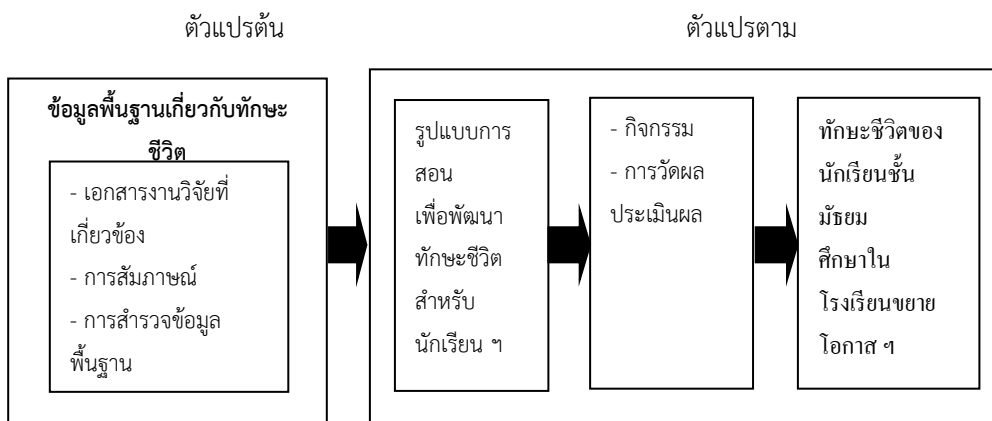
2. ทักษะชีวิต มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ทักษะการตระหนักรู้เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น องค์ประกอบที่ 2 ทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์องค์ประกอบที่ 3 ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด องค์ประกอบที่ 4 ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น

ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ เริ่มดำเนินการปี พ.ศ. 2556 เวลาสิ้นสุดการดำเนินการปี พ.ศ. 2557

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

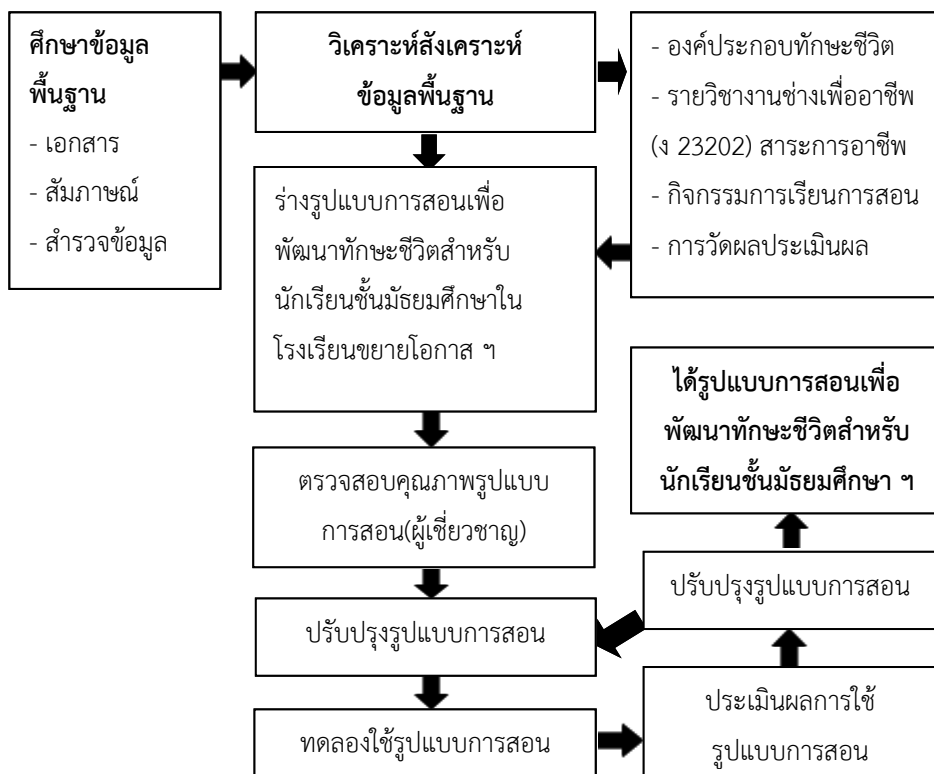
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 20 ชั่วโมง ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตมี 4 ตอนย่อย ได้แก่ ตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลพื้นฐานและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ตอนที่ 3 สัมภาษณ์ปัญหาและความต้องการพัฒนาตอนที่ 4 สำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างและพัฒนาแบบการสอนมี 8 ตอนย่อย ได้แก่ ตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารข้อมูลพื้นฐานสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 3 ร่างรูปแบบการสอน ตอนที่ 4 ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการสอน ตอนที่ 5 ปรับปรุงรูปแบบการสอน ตอนที่ 6 ทดลองใช้รูปแบบการสอน ตอนที่ 7 ประเมินผลการใช้รูปแบบการสอน ตอนที่ 8 ปรับปรุงความถูกต้องสมบูรณ์รูปแบบการสอน

การสร้างและพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนดังภาพ 2

ภาพ 2 ขั้นตอนการสร้างและพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการสอนมี 4 ตอนย่อยประกอบด้วย ตอนที่ 1 ขั้นวางแผนการทดลอง ได้แก่ กลุ่มทดลอง สถานที่ทดลอง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และคู่มือการใช้รูปแบบการสอน ตอนที่ 2 ขั้นสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินคำถามเทคนิค RCAS แบบประเมินกิจกรรมทักษะชีวิต และแบบประเมินกิจกรรมงานช่างเพื่ออาชีพ ตอนที่ 3 ขั้นดำเนินการทดลองตามแผน ตอนที่ 4 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ผลการประเมินกิจกรรมคำถามเทคนิค RCAS ผลการประเมินกิจกรรมทักษะชีวิต และผลการประเมินกิจกรรมงานช่างเพื่ออาชีพ (ง 31206)

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการสอน มี 2 ตอนย่อย ได้แก่ ตอนที่ 1 ประเมินก่อนการทดลองหลังการทดลองและระยะติดตามผล ตอนที่ 2 เปรียบเทียบผลการวัดทักษะชีวิตของนักเรียนก่อนการทดลองหลังการทดลองและระยะติดตามผล

การวิเคราะห์งาน (Task analysis) ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เนื้อหาสาระ ได้แก่ 1) องค์ประกอบทักษะชีวิต มี 4 ทักษะ ประกอบด้วยทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ทักษะการคิดวิเคราะห์หัดตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น 2) รายวิชางานช่างเพื่ออาชีพ (ง 31026) สาระการอาชีพกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มี 5 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานงานช่างเพื่ออาชีพ กระบวนการงานช่างเพื่ออาชีพงานช่างสร้างงานสร้างอาชีพ การประกอบอาชีพงานช่าง และโครงการงานช่างสร้างอาชีพ

ส่วนที่ 2 กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ 1) กิจกรรมคำถามเทคนิค RCAS ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามแนวทางเสริมสร้างทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2554) R (Reflect) คือ คำถามเพื่อให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึกรู้สึกของตนในเหตุการณ์ที่ผ่านมา C (Connect) คือ คำถามเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ในชั่วโมงนั้นๆ A (Apply) คือ คำถามสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ในปัจจุบันไปปรับใช้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับเหตุการณ์ในอนาคต S (Self Assessment) การประเมินตนเอง คือ กระบวนการทบทวนการปฏิบัติตนเองระหว่างทำกิจกรรมซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมจากสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา 2554 ใช้ในการประเมินผู้เรียน เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักตนเองมากขึ้นเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทักษะชีวิตให้สูงขึ้น 2) กิจกรรมทักษะชีวิตและ 3) กิจกรรมงานช่างเพื่ออาชีพ

ส่วนที่ 3 การวัดผลประเมินผล แบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) วัดพฤติกรรมทักษะชีวิตก่อนทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล ใช้ช่วงเวลาหลังการทดลอง 1 เดือน ด้วยแบบวัดพฤติกรรมทักษะชีวิตชุดเดิม 2) ประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ ประเมินจากการตอบคำถามเทคนิค RCAS ประเมินการปฏิบัติกิจกรรมทักษะชีวิตและประเมินการปฏิบัติกิจกรรมงานช่างเพื่ออาชีพ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่านักเรียนยังมีการปฏิบัติทักษะชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ครูผู้สอนและนักเรียนต้องการพัฒนาทักษะชีวิตอยู่ในระดับมากได้แก่ทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ทักษะการคิดวิเคราะห์หัดตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด และทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น

2. รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตมีลักษณะเป็นแบบแผนจำลอง มุ่งองค์ประกอบสำคัญ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ คำชี้แจง หลักการแนวคิดมาตรฐานตัวชี้วัด หน่วยการเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ การสอนการวัดและประเมินผลและคู่มือการใช้รูปแบบการสอน ในภาพรวมมีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา มีคุณภาพด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนโดยผู้วิจัยเป็นผู้ประเมิน พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษากลุ่มทดลองมีผลการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างการทดลองทุกกิจกรรมอยู่ในระดับดีมาก

4. ผลการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียน พบว่านักเรียนมีพัฒนาการทักษะชีวิตสูงขึ้น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทักษะที่มีพัฒนามากกว่าทักษะอื่น ได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ทักษะที่มีการพัฒนาน้อยกว่าทักษะอื่น ได้แก่ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทักษะชีวิตของนักเรียนด้านการสัมภาษณ์และการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีทักษะชีวิตอยู่ในระดับน้อย มีการปฏิบัติเพียงร้อยละ 49.77 และไม่ปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 50.23 อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มักจะมองข้ามตนเองขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง 2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง มักจะตัดสินใจตามพวกพ้องหรือไม่ก็เกิดจากการขอรับรองขาดกระบวนการไตร่ตรองส่วนใหญ่จะแก้ปัญหาด้วยอารมณ์หรือกำลังไม่ยั้งคิดไม่มีเหตุผล ไม่นึกถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นภายหลังส่วนใหญ่ไม่นำข้อมูลข่าวสารมาแก้ปัญหากลับใช้ข้อมูลข่าวสารในทางเสื่อม 3) ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด พบว่านักเรียนส่วนมากจะมีความกังวลในเรื่องปัญหาครอบครัวมาเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่ปัญหาส่วนตัวโดยเฉพาะปัญหาทางเพศ และปัญหาความไม่พร้อมทางการเรียนขาดการควบคุมอารมณ์ของตนเอง เป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ส่วนมากแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบทำตัวเป็นจุดเด่นของสังคมในทางที่เสื่อมเสีย และใช้วิธีผ่อนคลายความเครียดด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 4) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น พบว่านักเรียนส่วนมากมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพศตรงข้าม แต่กับเพศเดียวกันยังถือว่าน้อยการใช้ภาษาในการสื่อสารก็ยังเป็นภาษาที่ไม่สุภาพเท่าที่ควรการวางตัวในสังคมยังไม่เหมาะสม การสื่อสารจะเลือกใช้เทคโนโลยีสื่อสารกันแล้วเก็บเป็นความลับรู้เฉพาะวงการเดียวกันการให้ความร่วมมือก็ยังมึ้นนักเรียนมีความ

ต้องการพัฒนาทักษะชีวิตในระดับมากทุกทักษะทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักเรียนวัยนี้เป็นวัยรุ่นตอนต้นมีประสบการณ์ทางสังคมน้อยขาดความรับผิดชอบในตนเองและส่วนรวม คิดแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับชีวิตไม่เป็นระบบมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เกสรา สุรพันธุ์พิชิต (2554: ก) พบว่าเด็กและวัยรุ่นส่วนมากขาดทักษะสังคมและทักษะในการดำเนินชีวิตจึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตเช่นปัญหาการปรับตัวไม่เหมาะสมมีผลการเรียนต่ำมีพฤติกรรมเกเรก้าวร้าว จากปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากปัญหาส่วนตัว ครอบครัวสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรม วัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษามีความเสี่ยงด้านการใช้สารเสพติด การล่วงละเมิดทางเพศการมีเพศสัมพันธ์ ในวัยเรียนการเที่ยวในสถานบันเทิงกลางคืนติดการพนันการสูบบุหรี่และดื่มสุราครูผู้สอนมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง นักเรียนควรมีการประเมินตนเองเป็นระยะเพื่อให้นักเรียนทบทวนพฤติกรรมตัวเองรู้จักตนเองมากขึ้นตั้งนั้นสภาพปัญหาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่เกิดขึ้น จึงมีมากมายหลายปัญหาไม่ว่าจะเป็นด้านชีวิตความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเครียด การคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งสิ้น

2. ผลการสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการสอนที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมีคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) 0.96 และมีความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.15$, S.D.= 0.74) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการสอนทักษะชีวิตได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพตามสภาพจริงมีความถูกต้องเหมาะสมมีแนวคิดทฤษฎี หลักการการสร้างความรู้ตามทฤษฎีพุทธิปัญญานิยม (Cognitive Constructivism) ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (Active) ผู้เรียนมีการปรับความรู้เข้าใจเดิมที่มีอยู่ให้เข้ากับความรู้ใหม่จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นโดยใช้แนวทางการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ ทิสนา แชมมณี (2545: 37-38) โดยผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมจากที่ง่ายไปหายาก และใช้วิธีสอนแบบบูรณาการ (Teaching an integrated) เป็นการนำเอาความรู้ที่ใกล้เคียงกับเรื่องที่กำลังสอนมาสัมพันธ์กันให้เป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวเนื่องกันของการสอนทุกครั้งมีการสอดแทรกกิจกรรม RCAS ซึ่งเป็นเทคนิคการใช้คำถามตามแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา 2554 สอดคล้องกับ สกล วรเจริญศรี (2550: 100) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ของกระบวนการเรียนรู้ โดยการใช้รูปแบบการให้คำปรึกษาแบบบูรณาการ 3 ระยะ มีการบูรณาการทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบการสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ (Object Relation Theory) และการใช้เทคนิคการให้คำปรึกษาแบบปรับพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Techniques) เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์พฤติกรรมทักษะชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นโดยอาศัยกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) จึงเป็นรูปแบบการสอนที่มีความ

พิเศษโดยเน้นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบบูรณาการ มีเนื้อหาวิชาที่เชื่อมโยงกันกับกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน และการวัดผลประเมินผลด้วยการใช้คำถามเทคนิค RCAS มีการสะท้อนความคิด การเชื่อมโยงความรู้การประยุกต์ใช้ความรู้ในอนาคต และการประเมินตนเอง จึงทำให้ผลการพัฒนานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีพัฒนาการทักษะชีวิตสูงขึ้น

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่าผลการประเมินกิจกรรมโดยใช้คำถาม RCAS โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.51$, S.D. = 0.50) ด้านการปฏิบัติกิจกรรมทักษะชีวิตอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.41) และผลการประเมินกิจกรรมงานช่างเพื่ออาชีพในภาพรวมอยู่ในระดับดีมากเช่นกัน ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.41) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมีคุณภาพมีความเชื่อถือได้ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการจากหลายทฤษฎีมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอน เช่น ทฤษฎีของดาบรอสกี Dabrowski (2008) ที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เชิงบวกการใช้อิทธิพลของกลุ่มกับการตัดสินใจการพัฒนาจิตสำนึกการเห็นคุณค่าในตนเองการคำนึงถึงความถูกต้องครูผู้สอนต้องให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนพัฒนาการปฏิบัติหรือทำการสอนทุกครั้งที่มีโอกาสต้องสอดแทรกกิจกรรมทักษะชีวิตให้เชื่อมโยงกันกับสาระอื่นๆ ค่านิยมและคุณลักษณะต่างๆ ควรใช้ขั้นตอนการสอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการขั้นการปฏิบัติขั้นสรุปและขั้นวัดผลประเมินผล ผู้วิจัยได้สอดแทรกกิจกรรม RCAS กิจกรรมทักษะชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ ศคินทร์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2550: ก) และอัมพรพงษ์ กังสนานันท์ (2550: ก) ได้ทำการศึกษาที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับทักษะทางสังคม และความฉลาดทางอารมณ์สำหรับนักเรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน 6 ขั้นตอน คือ การจุดประกายความคิดการขยายความคิดการลงมือปฏิบัติการนำเสนอผลงานการสรุป การประเมินและการประยุกต์ใช้ ทำให้นักเรียนกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการทดลองใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอนของกิจกรรม มีการซักถามข้อสงสัย นักเรียนส่วนมากเข้าใจในการปฏิบัติกิจกรรมเครื่องมือวัดและประเมินมีคุณภาพจึงทำให้ผลการประเมินจากการทดลองในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก

4. ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการสอนก่อนการทดลอง พบว่านักเรียนมีทักษะชีวิตระดับปานกลาง ผลการประเมินหลังการใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต พบว่านักเรียนมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินทักษะชีวิตระยะติดตามผลอยู่ในระดับมาก เช่นกัน แต่นักเรียนมีทักษะชีวิตที่คงทนอยู่ในระยะหนึ่งหลังการทดลองเป็นเวลา 1 เดือน นักเรียนมีทักษะชีวิตค่อยๆ ลดลง แต่ยังอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ใช้วิธีสอนที่เน้นผู้เรียนมีการฝึกปฏิบัติ

จริงเพื่อให้ให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงมีการบูรณาการเนื้อหาวิชาให้เชื่อมโยงกันซึ่งสอดคล้องกับ วนิดา ขาวมงคล (2546: 107-108) พบว่าการวิจัยโดยใช้เทคนิควิธีการสอนการพัฒนาทักษะชีวิตโดยการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center Attention) เน้นให้ผู้เรียนลงมือ กระทำ (Learning by doing) มีการฝึกปฏิบัติจริง การเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ตรงในการเรียนรู้ (Experiential Learning) ผลการประเมินทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแต่มีค่าคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตลดลงจากเดิมเล็กน้อยทั้งนี้อาจ เป็นเพราะว่าการประเมินซ้ำทั้งช่วงไปเป็นเวลา 1 เดือน ไม่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ค่าคะแนน เฉลี่ยค่อยๆ ลดลง สอดคล้องกับ เป็นระยะเวลาติดต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับ อัลเบิร์ต แบนดูรา Bandura (1997) ได้ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ทางสังคมและความคิด (Cognition-Social Learning Theory) ซึ่ง มีความเชื่อว่าเด็กมีการเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมโดยผ่านการสังเกตและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่า การพูดหรือการสั่งสอน ดังนั้นเด็กควรจะได้รับ การสอนเกี่ยวกับทักษะต่างๆ อย่างต่อเนื่องโดยผ่าน กระบวนการของการสั่งสอน (Instruction) เป็นประจำ การฝึกซ้อม (Rehearsal) กระทำบ่อยๆ และ การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) มากกว่าการสั่งสอนเพียงอย่างเดียว และยังมีปัจจัยที่เกิดจาก ตนเองและสิ่งรอบข้างที่เป็นปัจจัยส่งผลให้พฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นที่ต่ำลง ผลการประเมินทักษะ ชีวิตนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษายังพบว่าทักษะที่มีการพัฒนาขึ้น มากกว่าทักษะอื่นได้แก่ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ทักษะที่มีการพัฒนาขึ้นน้อย ได้แก่ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาทักษะชีวิตไม่มีการต่อเนื่อง การที่จะให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทักษะชีวิตด้านความวิตกกังวลนั้น จะต้องมีการฝึกฝนโดยการกระทำซ้ำบ่อยๆ ระยะเวลาสั้นๆ จนเป็นนิสัยเคยชิน และควรเสริมด้วย กิจกรรมความบันเทิงเป็นช่วงๆ สอดแทรกด้วยหลักธรรมทางศาสนาเพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักถึงกฎ แห่งกรรมความเป็นจริงของชีวิต

รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จึงเป็นรูปแบบการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่มีคุณภาพ สามารถนำไป พัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้อย่างมี คุณภาพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นำกิจกรรม คำถามเทคนิค RCAS ประกอบด้วยการใช้คำถามเพื่อให้ ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึกของตนในเหตุการณ์ที่ผ่านมาการใช้คำถามเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่าง ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ในช่วงนั้นๆ การใช้คำถามสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ในปัจจุบันไปปรับใช้เพื่อเตรียม ความพร้อมในการเผชิญกับเหตุการณ์ในอนาคต และการใช้วิธีการประเมินตนเองไปใช้จัดกิจกรรมการ เรียนการสอนให้มีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้ที่จะนำรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตควรจะต้องศึกษาการใช้คำถามเทคนิค RCAS กิจกรรมทักษะชีวิตและการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระรายวิชาเข้าด้วยกัน
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยรูปแบบนี้ ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและการปฏิบัติกิจกรรมซ้ำๆ บ่อยครั้งจนเป็นนิสัย
3. การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งควรสอดแทรกวิธีการหรือกิจกรรมทางศาสนา เพื่อลดความกดดันด้านอารมณ์และความเครียด ด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยรูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้
อื่น
2. ควรจะมีการพัฒนาทักษะชีวิตด้านการจัดการกับอารมณ์และความเครียด ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ให้กับนักเรียนด้วยวิธีการใช้รูปแบบการสอนอื่น เพื่อลดปัญหาความกดดันทางจิตใจ
3. ควรมีการประเมินระยะติดตามผลเป็นระยะเป็นช่วงเวลา 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี เพื่อตรวจสอบความคงทนพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียน
4. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรกำหนดกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อเปรียบเทียบผลของการพัฒนาทักษะชีวิตจากผลการใช้รูปแบบการสอนที่มีอิสระต่อกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2552). **คู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพลังสุขภาพจิตในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัทปิยอนด์.
- เกสรา สุรพันธ์พิชิต. (2554). **การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและการศึกษาตามอัธยาศัย**. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน).
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตรภา กุณทลบุตร. (2550). **การวิจัยสำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

- ชนาธิป พรกุล. (2551). **การออกแบบการสอนการบูรณาการการอ่านการคิดวิเคราะห์และการเขียน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). **รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย**.
กรุงเทพฯ : สุทธาการพิมพ์.
- นฐมล สาดบางเคียน. (2556, มกราคม-มิถุนายน). “การพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1”. **วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย กศ.ศ.** 6 (1): 10-15.
- วนิดา ขาวมงคล. 2546. **หลักการสอนพัฒนาทักษะชีวิต**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงาน. (2554). **การเสริมสร้างทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ระดับชั้นประถมศึกษา-มัธยมศึกษา**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ศศิรินทร์ ศิริธาดากุลพัฒน์. (2550, ตุลาคม-2551, มกราคม). “การพัฒนาแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ”. **วารสารศึกษาศาสตร์**. 19 (2) : 20-21.
- สกล วรเจริญศรี. (2550). **การศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น**. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (สาขาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัมพร พงษ์กัสนนันท์. (2550). **การพัฒนาแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต**. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (สาขาการศึกษาผู้ใหญ่). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Bandura, A. (1997). **Social Learning Theory**. Engle woods Cliffs, N.J. : Prentice – Hall.
- Dabrowski, K. (2008). **Dabrowski’ s Theory**. (Online). Available: <http://www.tatentdevelop.com/Page55.html>. Retrieved Febuary 19, 2013.
- Mulligan, E. (2004). **Life Coaching Change Your Life in 7 Days**. London : Piatkus Books.